

■ Edmund Husserl: *Karteziánus elmélkedések (Bevezetés a fenomenológiába)*. Fordította: Mezei Balázs. *Atlantisz*, 2000. 209 oldal, 1595 Ft

„A horror a következőkben áll: ha igazából semmi sem létezik az Abszolúton kívül, akkor az Abszolút semmi, ha igazából semmi sem létezik, csak én magam, akkor én semmi vagyok.” Azért idézem Kojakowskit, hogy valamit enyhítsek azon a neurózison, mely a recenzensen eluralkodik, midőn egy szolid „négyflekkest” elvállal a század egyik legfontosabb *problematikus alapművéről*. Végképp a recenzens magánkínjai közé sorolandó, hogy gyógyszeres kezelés gyanánt elképesztő méretű cédulahalmozást gyárt, a könyvtárban fellelhető összes idevágó kötetet íróasztalára helyezi, midőn hosszú hetek olvasgatása után nekifeszül az írásnak. Mindez nem a soron következők magametsége, csupán a kritikus transzcendentális egójának fenomenológiája, mely hite szerint hozzátartozik annak leírásához, hogy miért is nem képes vállalt feladatának eleget tenni. Azaz: sem ismeretetés, sem kritika nem születik ilyen. Hanem pusztán némi antikarteziánus meditáció vázlatának a vázlata, mely viszont – a recenzens reményei szerint – Husserl *problematikus alapművének* alapos elolvasására ingerli az érdeklődőt.

Nemcsak az irodalmi és egyéb művészeti alkotásoknak van befogadástörténetük, hanem a filozófiai, sőt, *horribile dictu* a tudományos műveknek is. Minden befogadás – félreértés, azaz minden jelentős recepció valami mást lát meg, mást tart alapvetőnek az adott művel kapcsolatosan. Minden jelentékeny filozófiai műnek annyi „lényege” van, ahányat a kortársi és az utókor befogadás neki tulajdonít. (Nem lévén erre hely, sem idő, az egyszerűség

KARDOS ANDRÁS:

A bizonyosság teológiája

kedvéért eltekintek a félreértés nem konstitutív eseteitől, tehát a nem autentikus félreértésektől.) Husserl kései korszakának egyik, ha nem a legfontosabb műve is részeseedik ebből a kiváltságból. Ahány olvasata van a *Karteziánus elmélkedéseknek*, annyi centruma, lényege tárul fel a műnek. Sartre például az ego transzcendentális állítját a középpontba, Ricoeur a fenomenológia idealitását bírálja, Vajda Mihály a transzcendentális konstitúciót látja a mű tengelyének. E felsorolás folytatása helyett annyit általánosságban le kell szögezni, hogy a jelentékeny filozófia befogadásának mikéntje szoros korrelációban áll a befogadás korának filozófiai kontextusával. Éppen ezért azok a művek a legfontosabbak e történetben, melyeket ezerféleképpen autentikusan félreértve és bírálva mindig is újabb rétegekkel képesek „beleszólni” az utókor filozófiai dilemmáiba.

Nyilvánvalóan a ma korának filozófiai kontextusa teszi, hogy a már felsorolt és még nem érintett befogadási vezérfonalakhoz képest fellillantának egy újabbat, melyről „természetesen” úgy vélekedem, hogy valamennyi eddigi befogadás transzcendentális alapjaként tekinthető. (Éz persze csak tréfa, de nem ártalmatlan.) Mellőzve tehát olyan további alapvető kérdéseket, mint természet az Husserl Descartes-bírálatának jogos és jogtalan momentumai, egyáltalán a karteziánizmus husserli átértékelésének kérdése stb., visszatekintve a bevezetőként idézett Kojakowski-gondolatra,

Husserl e hányatott sorsú kései főművének (a keletkezés körülményeiről lásd Mezei Balázs értő utószavát) centrumában (helyesebben: centrum nélküli centrumában) az *apodiktikus evidenciának*, ha tetszik, a végső bizonyosságnak a posztulátuma áll. Mielőtt e központi kategóriával kapcsolatos észrevételeimet megtenném, ki kell zárnom a leírásból a következő, egyébként abszolúte idetartozó problémagócokat: Husserl az evidenciák egész katalógusát nyújtja az *Elméledésekben*, mely tipológiára most nem térhetek ki, ahogyan csak éppen érinteni tudom az apodiktikus evidencia „betöltését” jelentő *ego cogito* husserli interpretációját. (Ebből következőleg a transzcendentális konstitúció egész kérdéskörét zárójelbe kell tenni. Az előbbi problémával kapcsolatban Sartre *Az ego transzcendentális evidenciája*, az utóbbival pedig Vajda Mihály *A mítosz és a ráció határán* című könyvéhez utalnám az olvasót.)

A jelenkori filozófiában „szétesés és tanácstalan kapkodás”, valamint a „hanyaglás világosan észlelhető”. A filozófus számára a kiút, mondja Husserl Descartes nyomán, „az önmagában első evidencia követelménye”, vagyis az „abszolút kétségbevonhatatlanság” tisztázása. A feladat megtalálni azt az evidens kiindulópontot, mely a kétségbevonhatatlanság descartes-i elvére épül. „Az apodiktikus evidencia... arról ismerem meg, hogy nem általában a benne evidensen föllépő dolog vagy tényhelyzet létének bizonyosságára utal, hanem a kritikus refle-

xió nyomán egyúttal föltárja nemlétének maradéktalan *elgondolhatatlanságát*, ami azt jelenti: a kétely bármilyen elképzelhető formáját tárgytalannak minősíti és eleve kizárja.” Ezután a világ mint érvényességfenomén az álom érvének beemelésével mint létalap zárójelbe kerül, hogy ezzel Husserl eljusson a „nagy fordulathoz”, a transzcendentális szubjektivitáshoz. Az epochának a végrehajtása elvezet „ön-nön tiszta életéhez”, a tiszta tudati élethez, a *cogitóhoz*. Mivel nincs terünk az „én vagyok” husserli analízisének kritikai ismertetésére (9. paragrafus), magát a kiindulópontot kell értelmeznünk annak „betöltése” nélkül.

A végső kételymentesség, ezáltal az abszolút alap „biztosítása” mint a filozófia „kezdet”, mint a tudomány „megalapozása”, önmagában nem újkori fejlemény. Ami radikálisan új, és amit Husserl több művében is mint válságot fogalmaz meg, az éppen a végső evidenciák felszámolásának hosszú folyamata, az a „problematikus” történelmi szituáció, hogy alapot csakis az alaptalanság evidenciájának paradox együttállásával lehet már tételni. És itt nem csupán arról van szó, hogy Husserl meglehetősen önkényesen azonosítja a *cogitatio* tiszta énjét, a transzcendentális szubjektumot a végső bizonyossággal, hanem még ez „elött” arról, hogy az apodiktikus evidencia posztulátuma csakis *problematikus* lehet egy olyan filozófiai kontextusban, ahol az alap csak mint az

alaptalanság evidenciájának együtt-tételezettje jelenhet meg. (Ebből következik az a sokak által elemzett „filozófiai hiba”, melyet Husserl követ el a *cogito sum* mint a zárójel mögötti transzcendentális szubjektum azonosításával. A szubjektumot kiemeli ezzel a zárójelbe tett világból, melyet éppenséggel mint eme szubjektum konstitutumát lát csak el érvényességgel. Az ego azonosítása a tiszta tudati létevel éppúgy mélyen problematikus, mint az ego „transzcendentális” fordulat segítségével történő kiemelése a világ fenoménjéből. Mindez azonban messzire vezet...)

Husserl utolsó korszakának problematikus főművei éppenséggel abból az apodiktikus kétségbeesésből születtek, mellyel az idős Husserl megéli a válságot. A válság még inkább arra ösztönözte, hogy „szigorú tudomány”-ként kell a filozófiát felépíteni a totális relativizálódás világkorszakában, és ezt a szigorúságot csakis a végső bizonyosság descartes-i radikalizmusának továbbírásával lehet elérni. A konstrukció szerkezete világos: a fenomenológiának a transzcendentális szubjektivitás mint apodiktikus evidencia posztulálásával kell nekifeszülnie a relativizmus korának. Innen ered az *Elméledések* problematikus nagysága.

Husserl kései fenomenológiája a bizonyosság teológiájának jegyében áll. Ez a teológia ugyanis arra a kétely nélküli *hitre épül*, hogy a végső bizonyosság mint *ontológiai karakterisztikum* alapozza meg és világítja be az Istentől elhagyott világot. Nikolaus Cusanus írja: „Annak az úton járó embernek pedig, aki ténylegesen legnagyobb hittel akar hinni Krisztusban, szükséges, hogy hite a kétségtelen bizonyosság-lyan fokára emelkedjék, amely már a legkevésbé hit, mert minden ingadozás nélküli teljes bizonyosság.”